

3. Hospodaření kulturních institucí v roce 2010

3.1. Mikroekonomický pohled

Na základě výsledků všech ročních statistických zjišťování podnikového charakteru, tj. i po zahrnutí dat zjištěných v kulturních institucích orientovaných neporovnatelně více na trh nežli na publikum či návštěvnost (pomocí podnikových výkazů P 5 – 01) **můžeme v širokém záběru hodnotit některé ekonomické ukazatele** vycházející z výkazu zisků a ztrát (viz tab.č.4 a) a tab. 4 b)).

Nutno však dodat, že podniky jsou v rámci těchto šetření zařazovány do jednotlivých odvětví či oborů **dle zásady převažující části tržeb a tak jejich veškeré tržby nemusí nutně pocházet z aktivit kulturního charakteru**. Cenou za úplnější pohled, který tak získáváme je nižší přesnost (resp. jemnost či čistota) zjištěných dat.

Jak je ze zmíněné tab. č.4a) zřejmé, hospodaření sledovaných poskytovatelů kulturních statků a služeb skončilo v roce 2010 s kladným hospodářským výsledkem (téměř 9,3 mld. Kč). **V případě kulturních aktivit se jeví tato částka jako přiměřená**. Odpovídala by zhruba ziskové marži (zisk po zdanění dělený tržbami) ve výši 3,3 %, to je o 0,8 bodu horší výsledek než v roce 2009.

Úroveň ziskovosti, resp. ztrátovosti, je v případě jednotlivých poskytovatelů velmi rozdílná a tak celkový výsledek neposkytuje věrný obraz hospodaření jednotlivých druhů kulturních institucí. Největší ztráty dosáhly archivy, muzea a galerie a knihovny (zhruba 0,5 mld.Kč), příznivé nebylo ani hospodaření divadel, historických památek a hudebních souborů. Naopak nejlepších výsledků bylo dosaženo v návrhářských a fotografických aktivitách, v uměleckém vzdělání, architektuře, v oblasti tisku a v médiích.

Zhruba 15 % finančních příjmů sektoru kultury tvoří dotace, granty, dary apod., na druhé straně podíl tržeb za vlastní výkony na celkových příjmech (výnosech) kulturních institucí mírně překračuje 83 %. Je proto namístě hodnotit i **stupeň ekonomické soběstačnosti** jednotlivých poskytovatelů, který lze vyjádřit jako relaci mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji. Ten **v průměru dosahuje 87 %** a je mezi kulturními oblastmi resp. sférami rozložen podobně jako ukazatel ziskovosti. Nejnižší hodnoty dosahuje ve sféře správních aktivit (9,1 %) , více v kulturním dědictví (44,2 %), nejvyšší je naopak v architektuře, tisku (103,1%) a v reklamě (102,9 %).

Uvedená ekonomická data ukazují na **značné rozdíly v úrovni hospodaření** (ziskovost, produktivita práce atd.). Na předních místech jsou oblasti či poskytovatelé ze sféry medií, tisku a kreativních průmyslů, zatímco na posledních celá sféra kulturního dědictví, divadla, hudební soubory a festivaly. Lze předpokládat, že **ekonomická diference v sektoru kultury se bude – zejména v souvislosti s technickým rozvojem – dále prohlubovat**.

Také v této souvislosti je zřejmé, že **finanční podpora, zejména pak oblastem tradičního umění** (péče o kulturní dědictví, festivaly, soubory, divadla), **je pro rozvoj kultury nepostradatelná.** Tržní prostředí ji - v případě kulturních aktivit orientovaných spíše na publikum a návštěvnost, tj. jinými slovy na spotřebu v daném místě a čase - nahradit zcela jistě nemůže.

Nezbytnost potřeby finančních prostředků z veřejných zdrojů k zajištění veřejných služeb kultury dokládají také údaje o financování investic jednotlivých poskytovatelů kulturních statků a služeb. Podle statistických šetření KULT, NI a výše zmíněné podnikové statistiky (viz tab. č.6 a 8 v příloze) **z celkového rozsahu investičních výdajů ve výši 13,7 mld. Kč** bylo vynaloženo o něco více než 21 % ve sféře kulturního dědictví, necelé 3 % v interpretačním umění, 21 % v oblasti médií a téměř 33 % v kreativních průmyslech. Co se zdrojů financování investic týče, ve správní sféře se veřejné zdroje na financování investic podílely téměř v plném rozsahu, v kulturním dědictví z více než poloviny, v oblasti médií a kreativních průmyslů byl jejich podíl nejnižší.

Tabulky č. 6 a 7 obsahují **údaje o zaměstnanosti a mzdách.** Jak je patrné, rozhodující část z celkového počtu zaměstnanců (více než 78 %) je zařazena do sloupce „Neznámý charakter povolání“. Také se zatím nedaří zjišťovat počty zaměstnanců v povoláních kulturního charakteru v ne - kulturních organizacích. Problémem je také rozlišení zaměstnanců (do skupin kulturních a ne-kulturních povolání) v samotných kulturních institucích. Nutno říci, že v tomto směru mají uvedená statistická zjišťování stále značné rezervy.

V roce 2010 bylo v kulturním sektoru dle výsledků výše uvedených šetření zjištěno téměř 90 tis. pracovníků, z toho 87 tis. zaměstnanců (přepočtený stav) a více než 2,5 tis. dobrovolníků (v kulturním dědictví a v interpretačním umění).

Celkem tedy lze ve výše vymezeném **sektoru kultury uvažovat zhruba s 87 tis. zaměstnanci** v přepočteném stavu (tj. necelých 1,8 % z celkového počtu zaměstnanců). O relativní spolehlivosti tohoto údaje svědčí skutečnost, že zhruba odpovídá počtu zaměstnanců, který byl zjištěn v minulém roce, zvýšenému o počet zaměstnanců aktivit nově zařazených do kulturního sektoru.

Nad zmíněný počet lze uvažovat s několika dalšími tisíci osob pracujících v resortu na dohody o pracovní činnosti, v postavení osoby samostatně výdělečně činné či zcela dobrovolně a bez nároku na odměnu.

Celková výše mezd uvedených (statisticky zjištěných) 87 tis. zaměstnanců dosáhla 24,8 mld. Kč. Podobně jako v předcházejícím roce byla úroveň mezd v sektoru kultury jako celku zhruba na úrovni ostatních odvětví ekonomiky. Zatímco celostátní průměrná hrubá měsíční mzda dosahovala v roce 2010 dle předběžných výsledků 23 800 Kč, v souboru šetřených kulturních institucí to bylo 24 406 Kč (tj. o nepatrně - o 2,5% více). Stejně jako v úrovni celkových hospodářských výsledků, **jsou však značné rozdíly v průměrných mzdách** mezi jednotlivými kulturními oblastmi. Lze říci, že **dělicí čára probíhá mezi oblastí tradičního umění a oblastmi kulturních a kreativních průmyslů.** Zatímco v **oblastech tradičního umění jakými jsou kulturní dědictví či ve výtvarném umění byla průměrná mzda značně pod celostátní úrovní** (19 541 Kč tj. o 18 % pod celostátní úrovní a

16 393 Kč tj. o zhruba o 30% méně), v oblasti tisku, médií či reklamy byla naopak vysoce překonána (o 13 až 59 %) – viz analytická tab.č. 10.

Celkově lze uvést, že v oblastech s nižší než celostátní průměrnou mzdou pracovalo 45 % zaměstnanců sektoru kultury.

V kulturních institucích, zejména v těch, které nejsou rozpočtovými či příspěvkovými organizacemi, mají nemalý význam i další formy odměn za práci, vycházející z autorské či mandátní smlouvy, popř. ze živnostenského oprávnění. K bližšímu hodnocení těchto forem odměn však zatím nejsou k dispozici potřebná data.

Abychom mohli shora uvedené poznatky prezentovat s větší určitostí, je třeba změnit některé ze stávajících výkazů v oblasti zaměstnanosti a mezd tak, aby skupiny pracovníků byly jasně rozčleněny dle charakteru povolání i dle odpovídajících mzdových prostředků a přepočteny na osmihodinovou pracovní dobu.

Velmi přínosné je také hodnocení úrovně hospodaření z pohledu dělení kultury na kulturní a kreativní sektor (viz tab. č.10). Ukazuje se, že nejlepších výsledků dosahují kulturní a kreativní průmysly. Jak už i z výše uvedeného vyplývá, oblast tradičního umění (interpretační a výtvarné umění a kulturní dědictví) dosáhla velmi nízkou úroveň ziskové marže, celkově pouhých 2,7 %, v kulturním průmyslu (knihy a tisk, film a video, rozhlas a televize, videohra a hudba) vystoupil tento ukazatel až na 6 % a v oblasti kreativního průmyslu (design, architektura, reklama) na 5,5 %.

Na ekonomickou diferenciaci těsně váže i **úroveň mezd**. Při celkové průměrné mzdě v kulturním sektoru 24 406 Kč měsíčně, činila její úroveň v oborech tradičního umění pouze 17 902 Kč, v kreativních průmyslech 26 066 Kč a kulturních průmyslech až 30 979 Kč (o 30 % více v porovnání s celostátní průměrnou mzdou).

Z pohledu **produktivity práce propočtené z roční hrubé přidané hodnoty** na zaměstnance byly naopak na prvním místě opět kulturní průmysly (1 441,1 tis. Kč) před kreativním průmyslem (1 096,5 tis. Kč) a tradičním uměním (441,7 tis. Kč).

Konečně, rozdílné ekonomické podmínky našly svůj odraz také v **investiční aktivitě** uvedených skupin kulturních oborů. Při průměrné intenzitě investic v přepočtu 158 tis. Kč na 1 zaměstnance v celém kulturním sektoru to bylo v oborech tradičního umění jen 117,3 tis. Kč, v průmyslech kreativních 190,2 tis Kč a v kulturních až 170,6 tis. Kč. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v oborech televizního vysílání, audiovideo, designu a reklamy. Jak lze předpokládat, nadprůměrná investiční činnost souvisela také s péčí o historické památky (hrady, zámky a jiné památkové objekty).

Za rok 2010 se podařilo získat prvá data vztahující se k **zahraničnímu obchodu** se zbožím a službami kulturního charakteru (viz tab.č. 9 a),b) a c)). Jak je zřejmé, vývoz dosáhl celkově téměř 31,5 mld. Kč a dovoz 23 mld. Kč, kladné saldo, vzniklé zejména ve zbožových položkách, činilo téměř 8,5 mld. Kč. K těmto údajům je třeba

dodat, že neodrážejí celý rozsah obchodní výměny v oblasti kultury. Příslušná statistická šetření jsou (zejména v oblasti služeb) výběrová a postupně se budou rozšiřovat.

3.2. Makroekonomický pohled

Charakteristiku úrovně hospodaření kultury jako celku i jejích jednotlivých částí zcela přirozeně provází otázka místa a váhy tohoto sektoru v ekonomice. Při hledání odpovědi je třeba využít údajů a metod národního účetnictví.

S ohledem na disponibilní data o sektoru kultury se jeví jako nejvhodnější pro vyčíslení makroekonomických ukazatelů výrobní (odvětvová) metoda výpočtu hrubého domácího produktu (HDP). Podle ní se tento ukazatel rovná součtu hrubé přidané hodnoty zjištěné odpočtem mezipotřeby od hodnoty produkce (HPH) a čistých daní, tj. daní z daného odvětví snížených o dotace poskytnuté tomuto odvětví.

Vstupní data do propočtu by měla vycházet z údajů národního účetnictví, zejména pak z tabulek dodávek a užití. Tyto údaje představují svým způsobem optimální informační soustavu co do své komplexnosti, konzistence a mezinárodní srovnatelnosti. Uvedené přednosti jsou však vykoupeny vysokou pracností a z pohledu uživatelů dat dlouhou dobou čekání na výsledky.

Nutno dodat, že na základě těchto údajů lze makroekonomické ukazatele sektoru kultury spíše odhadovat než přesně kalkulovat. Je tomu tak zejména pro – z našeho pohledu - nevhodné členění dat v tabulkách dodávek a užití pouze do úrovně oddílů (na 2 místa NACE), zatímco jsou kulturní aktivity často až na úrovni tříd (4 místa NACE). Jedním příkladem za všechny mohou být architektonické činnosti v tabulkách dodávek a užití, které zahrnují celý oddíl 71 CZ-NACE. Za součást kulturního sektoru je však považována pouze třída 71.11. Data odpovídající kulturním aktivitám je nutno získávat složitým postupem s využitím znalosti různých vztahů – např. v úrovni produktivity práce mezi třídami či podílu spotřeby materiálu, energie a služeb na výnosech atd. - mezi údaji zjištěnými v rámci statistických šetření (podniková šetření, KULT, NI).

V rámci výsledků satelitního účtu kultury za rok 2009¹⁾ byla pomocí předběžných údajů obsažených v tabulkách dodávek a užití propočtena váha kulturního sektoru na celkové produkci ČR v rozsahu více než 2,3 % (202,8 mld.Kč), na hrubé přidané hodnotě v úrovni 2,5% (81,9 mld.Kč) a na HDP ve výši 1,76 % (64 mld.Kč).

Pomocí upřesněných (semidefinitivních) údajů výše zmíněných tabulek k roku 2011 lze výše uvedená data za rok 2009 poopravit resp. mírně zvýšit. **Podíl kulturního sektoru na celkové produkci lze v souladu s přesněnými údaji odhadovat ve výši 2,52 % (223,1 mld. Kč), jeho podíl na celkové HPH ve výši 2,61 % (88 mld. Kč) a na HDP ve výši 1,86 % (69,6 mld. Kč).** Poměrně nižší úroveň HDP v porovnání s HPH je dána nízkou úrovní daní vztahujících se ke kulturnímu sektoru a naopak vysokou úrovní přijatých provozních dotací.

V porovnání s rokem 2008 jsou zřejmé zajímavé údaje. **Při celkovém snížení výkonu ekonomiky** (meziroční pokles produkce dosáhl 9%, mezispotřeby 12 % a HPH 3,1%) **klesla produkce v kulturním sektoru v menším rozsahu** - jen o 2,6 %. Relativně nižších úspor v porovnání s celou ekonomikou však bylo dosaženo v mezispotřebě (pokles jen o 3,7 %) a HPH se tak snížila o necelé jedno procento.

Z pohledu jednotlivých oblastí kulturního sektoru měly na jeho celkové produkci a HPH největší podíl audiovizuální a interaktivní technika, reklamní služby, tisk a architektonické služby. Vysoké hodnoty obou makroekonomických ukazatelů byly dosaženy i v maloobchodním obchodu s kulturními předměty (známky, mince umělecké předměty, starožitnosti, knihy apod.), který byl do kultury nově zahrnut. Lze říci, že tato změna značně ovlivnila váhu sféry kulturního dědictví v rámci celého kulturního sektoru.

Výše makroekonomických ukazatelů roku 2009 v jednotlivých kulturních sférách (vyjma sféry správních činností, za kterou nebyla příslušná data k dispozici) je zřejmá z následující tabulky.

mil. Kč				
Sféra	Produkce	Mezispotřeba	Hrubá přidaná hodnota	Podíl HPH na sektoru v %
Kulturní dědictví	32 424	16 193	16 231	18,4
Živá umělecká tvorba	97 394	65 784	31 610	35,9
Kulturní média	85 611	50 756	34 855	39,6
Správa (vč.um.vzděl.a ochr. aut. práv)	7 644	2 339	5 305	6,1
CELKEM	223 073	135 072	88 001	100,0

Zdroj : údaje ČSÚ (národní účty) a vlastní propočty

Podobnou tabulku základních makroekonomických ukazatelů lze sestavit i z pohledu členění kultury na kulturní a kreativní sektor.

Úroveň makroekonomických ukazatelů roku 2009 v jednotlivých sektorech (vyjma správních činností a ochrany autorských práv) je zřejmá z následující tabulky.

mil. Kč				
Sektor	Produkce v zákl.cenách	Mezispotřeba v kup.cenách	Hrubá přidaná hodnota	Podíl HPH na sektoru v %
Kulturní sektor	55 791	29 417	26 374	30,0
Kulturní průmysly	83 173	49 389	33 784	38,4
Kreativní průmysly	83 460	55 753	27 707	31,6
CELKEM	222 424	134 559	87 865	100,0

Zdroj : údaje ČSÚ (národní účty) a vlastní propočty

Jak je patrné, největší podíl na celkové produkci mají kreativní průmysly (reklama, architektura a design). Současně však jsou relativně náročné na mezispotřebu a tak ve výši hrubé přidané hodnoty zaostávají za kulturními průmysly.

Z předběžných dat **za rok 2010 lze předpokládat** (odhadovat), že produkce v kulturním sektoru dosáhla mírně poklesla na 222 217 mil. Kč (2,39 % z celkové produkce naší ekonomiky), stejně tak i hrubá přidaná hodnota (2,47 % z celkově odhadované) a naopak vzrostla mezispotřeba (2,34 % z celkové) – viz. tab.č.5 v příloze. Předběžná data budou opět zpřesňována a je otázkou do jaké míry výše uvedený odhad změní.